

УДК 784.5:78.03

[https://doi.org/10.31652/3041-1017-2023\(2\)-08](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2023(2)-08)

Витоки фортепіанного виконавства Поділля

Наталія Мозгальова , Сергій Селезньов , та Ярослав Новосадов

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті проаналізовано соціокультурні особливості розвитку фортепіанного виконавства Поділля. Зазначено, що фортепіанне мистецтво є вагомю частиною вітчизняної музичної культури. Зауважено, що вивчення та узагальнення досвіду минулого дозволяє цілісно розглянути радикальні перетворення сучасного музичного мистецтва в цілому, та фортепіанного виконавства зокрема. Особливості розвитку фортепіанного виконавства Поділля розглянуто у роботах Н.Кашкадамової, О. Лігус, Ю. Портного та інших. Фортепіанне виконавство зберігає багатий досвід і культурні традиції вітчизняного музичного мистецтва. Авторами звернено увагу на те, що зародження та удосконалення українського фортепіанного мистецтва відбувалось під впливом соціокультурних, геополітичних передумов ХІХ-ХХ століття та передбачало синтезування творчої мови української та зарубіжної фортепіанних шкіл. Зазначено, що Вінниця, Хмельницький, Кам'янець-Подільський – міста, в яких активно розвивалось фортепіанне виконавство на Поділлі. Визначено, що у цей період одним із осередків розвитку фортепіанного виконавства подільського регіону були новостворені навчальні заклади. Відомими культурними діячами, що пропагували розвиток фортепіанного виконавства на Поділля були А.Коціпінський, В.Заремба, М.Завадський, Т.Ганицький та інші. Їх творчі досягнення активізували розвиток фортепіанного виконавства даного регіону. Зазначено, що також розширення можливостей фортепіанного виконавства Поділля ініційовано різноманітними музичними проектами, фестивалями, конкурсами, що проводились у Вінниці. Важливою подією у культурному житті Вінниці стало проведення серії концертів «Історія розвитку фортепіанного мистецтва». Організований фортепіанним відділом Вінницького училища, цей цикл концертів урізноманітнився різними творами музики різних стилів та жанрів.

Ключові слова: фортепіанне виконавство, Поділля, музична школа, учні

The origins of piano performance in Podillia

Nataliia Mozghalova , Serhii Selezniiov , and Yaroslav Novosadov

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Abstract

The article analyzes the socio-cultural features of the development of Podillia's piano performance. It is noted that piano art is an important part of domestic musical culture. Indicated that the study and generalization of the experience of the past allows a holistic consideration of the radical transformations of modern musical art in general, and piano performance in particular. Features of the development of Podillia's piano performance are considered in the works of N. Kashkadamova, O. Lihus, Yu. Portnyi and others. Piano performance preserves rich experience and cultural traditions of domestic musical art. The authors draw attention to the fact that the birth and improvement of Ukrainian piano art took place under the influence of socio-cultural and geopolitical conditions of the XIX-XX centuries and involved the synthesis of the creative language of Ukrainian and foreign piano schools. It is noted that Vinnitsia, Khmelnytskyi, Kamianets-Podilskyi are cities in which piano performance in Podillya actively developed. It was determined that during this period one of the foci of development of piano performance in the Podil region were the newly established educational institutions. A. Kotsipinskyi, V. Zarembo, M. Zavadskyi, T. Ganytskyi and others were famous cultural figures who promoted the development of piano performance in Podillia. Their creative achievements intensified the development of piano performance in this region. It is noted that the expansion of Podillia's piano performance opportunities was also initiated by various musical projects, festivals, and competitions held in Vinnitsia. An important event in the cultural life of Vinnitsia was the holding of a series of concerts «History of the development of piano art». Organized by the piano department of the Vinnitsia School, this cycle of concerts was diversified by various pieces of music of different styles and genres.

Keywords: piano performance, Podillia, music school, students

Постановка наукової проблеми. Сучасні дослідження фортепіанного виконавства стосуються його вивчення у національному, регіональному, історичному аспектах. Здобуті знання дозволяють цілісно відтворити розвиток фортепіанного виконавства у різні періоди, сформуванню уявлення про музичне життя того чи іншого регіону. Не дивлячись на різноманітність наукових напрацювань, що стосуються фортепіанного виконавства, питання його функціонування у регіоні Поділля залишається малодослідженим. Сказане визначає актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблеми вітчизняного фортепіанного мистецтва присвячено роботи таких дослідників як Н. Кашкадамова, А. Новосадова, Ю. Портний, А. Сваричевський та інші; особливості фортепіанного навчання у вищих навчальних закладах розкрито в працях Н. Гуральник, Н. Мозгальової, М. Степаненка, О. Ребрової, О. Щолокової та інші.

У роботах названих музикознавців та педагогів розглянуто генезу та еволюцію фортепіанного виконавства, музичної інтерпретації, теорії піанізму тощо.

Мета дослідження – аналіз передумов становлення і розвитку фортепіанного виконавства Поділля.

Виклад основного матеріалу. «Музичне мистецтво зароджувалось та формувалось разом із еволюційними процесами людства» [2, с. 222]. Розвиток фортепіанного виконавства зумовили історичні, політичні чинники, а також географічне положення країни. Фортепіанне виконавство Поділля охоплює діяльність талановитих виконавців, композиторів, педагогів Вінниччини, Хмельниччини, Кам'янця-Подільського. Такі талановиті діячі як А. Коціпінський, В. Заремба, М. Завадський, Т. Ганицький та інші започатковували та впроваджували традиції фортепіанного виконавства на Поділлі.

Як зазначають науковці, XVI століття стало початком розвитку фортепіанної культури Поділля. Цей час став періодом виникнення та розвитку музичних цехів, братських шкіл, кріпацьких оркестрів. Зокрема, у Вінниці була започаткована братська школа при Вознесенському монастирі та братська школа Козьми та Дем'яна. У цих закладах навчали гри на музичних інструментах. Згодом П. Могила на базі братської школи Вознесенського монастиря відкрив філіал Києво-Могилянської академії [1].

Варто зазначити, що на Поділлі жили та працювали митці з різних країн Європи, які мали музичну освіту, грали на різних музичних інструментах, ставали артистами оркестру, хору. Для «переважної більшості європейських переселенців була характерна ділова ініціатива». Наприклад, «вони організовували концерти, приватні пансіонати, де ґрунтовно здійснювалась музична освіта; відкривали школи при храмах, де значна увага приділялась музичним заняттям» [3, с. 184]. У школах, що існували при католицьких храмах навчались за західноєвропейською системою освіти. Велику увагу приділяли музичній підготовці, вивчали музичну грамоту, навчали як співати, так і грати на органі.

Новим етапом розвитку фортепіанного виконавства Поділля стало XIX століття. По-перше, це було пов'язано із започаткуванням нових навчальних закладів – музичних класів, студій, шкіл. Музика стала обов'язковим предметом, що викладався у ліцеї та семінарії. По-друге, у подільському краї жив та працював І. Козловський, який був учнем Дж. Фільда та послідовником лондонської фортепіанної школи М. Клементі. І. Козловським було відкрито приватний музичний інститут, який підготував багатьох відомих фортепіанних виконавців.

Цінними є педагогічні праці І. Козловського «Практична і теоретична школа фортепіано, проваджена поступово від найпростішого до найскладнішого» та «Лист Квінти Міноровича до Генрика Рітардандо», в яких автор розглядає методику фортепіанної школи Дж. Фільда, викладає власні педагогічні принципи [5].

Фортепіанне виконавство Поділля пов'язано з ім'ям відомого педагога та композитора, виконавця-віртуоза Т. Безуглого. Дослідники відзначають, що «його твори побудовані виключно на українських національних інтонаціях», що виникають «за рахунок вираженої пісенно-ліричної інтонаційної складової. Композитор свідомо уни-

кав фольклорних цитат, проте писав в українському національному характері» [3, с. 124]. «Музика Т. Безуглого, зазначає Ю. Портной, має свій власний виразний музичний стиль, побудований на зрозумілій музичній мові та комфортній фортепіанній фактурі, наповнений українським національним характером та глибоким філософським змістом» [3, с. 118]. Т. Безуглим були написані перші в українській фортепіанній музиці скерцо, елегії та балади. Загалом вся його композиторська творчість була розділена на 2 випуски та видана у 1865-у році. Серед переліку творів які увійшли до 1-го випуску варто відмітити елегію «Барвінок, баладу «Конашевич Сагайдачний», «Українська коліскова», «Жалібний марш на смерть Т. Шевченка». У другому випуску надруковані «Українська 101 балада», скерцо «Русалки», «Українська фантазія» та мазурка «Подільська». З впевністю можна сказати, що Т. Безуглий став одним із фундаторів професійної фортепіанної музики на Поділлі, у творах якого чітко виражені основи романтичного піанізму. Автор майстерно поєднує різноманітні шари фактури, різні види техніки. Його твори вимагають від виконавця співучої гри на інструменті та особливого звуковидобування для передачі характеру та світовідчуття романтизму.

Ще одним композитором, який мав значний вплив на процес фортепіанного виконавства та освіти Поділля був Т. Ганицький. Займаючись не лише просвітницькою та викладацькою діяльністю, Т. Ганицький зробив композиторський внесок у розвиток фортепіанного виконавства. Серед переліку його творів можна виділити сольні твори для фортепіано, камерні твори для скрипки та фортепіано, твори для струнного ансамблю, аранжування творів зарубіжних та українських композиторів, хорові обробки народних пісень.

У другій половині XIX-початку XX століття у Кам'янці-Подільському функціонувало музичне товариство «Кобзар», товариство «Просвіта», що об'єднали музикантів, художників, літераторів, функціонувала Народна консерваторія, Українська філармонія, А. Коціпінським була відкрита музична школа. Її педагогом став В. Заремба, який викладав фортепіано. В. Заремба також створив значну кількість фортепіанних творів, серед яких «Думка-шумка», «Прощання з Україною», фортепіанна збірка «Маленький Падеревський» [4].

Сплеск фортепіанного виконавства спостерігався на початку XX століття у Вінниці. Відкрит-

тя нових навчальних закладів дозволило утворити нову мистецьку платформу, що впроваджувала фортепіанні традиції. Зокрема, М. Садовський започаткував професійну музичну школу. На базі хорової капели Г. Давидовського було створено народний технікум та консерваторію, де навчали гри на фортепіано. Завданням професійної музичної школи, що входила до складу технікуму, була «підготовка кваліфікованих акомпаніаторів, клубних працівників, оркестрантів музкомедій, музикантів духових оркестрів, співаків-хористів» [1]. Розвиток фортепіанного виконавства Поділля продовжився з відкриттям Вінницької філармонії (1937) та Вінницького музичного училища (1958). У Вінницькій філармонії працювали артисти фортепіанного квартету «Аркона». Їх концертна діяльність була надзвичайно активною. Репертуар квартету складали твори віденських класиків, романтиків, композиторів ХХ століття. Важливою подією у культурному житті Вінниці стало проведення фортепіанним відділом Вінницького училища серії концертів «Історія розвитку фортепіанного мистецтва». У концертах звучав широкий спектр музичних творів різних зразків [1].

Значний розквіт фортепіанного виконавства відбувся у 80-х роках минулого століття. Зокрема, відкриття Будинку органної та камерної музики дозволило спостерігати за блискучими виступами світових віртуозів. Також створення різних фестивалів, музичних колективів, проведення циклу концертів «Піаністи України» свідчить про популяризацію інструментального виконавства на Вінниччині.

Висновки. Підсумовуючи сказане зазначимо, що протягом декількох століть на Поділлі активно творили музиканти, діяльність яких була важливою для розвитку українського фортепіанного мистецтва. Серед них А. Коціпінський, І. Козловський, Т. Безуглий та інші. Надалі в подільському регіоні відбувається активне концертне та просвітницьке життя, де крім діяльності музичних шкіл, училищ, філармоній, відбувається активний фестивально-конкурсний рух, що сприяв розвитку українського фортепіанного мистецтва. Подальшого дослідження потребує аналіз особливостей фортепіанного виконавства ХХІ століття.

Список використаних джерел

1. Історія Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Інститут історії України. <http://vukm.com.ua/history.html>
2. Новосадов Я., Мозгальова Н. Історія становлення флейтового мистецтва. *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова*. Серія 14. 2023. С.222-230. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2023.29.28>
3. Портний Ю.Л. Шляхи професіоналізації фортепіанного виконавства на Поділлі. Дисертація канд. Мистецтвознавства. Харків. 2021. 297 с.
4. Сваричевський А. В. Музикознавець і фольклорист А. Г. Коціпінський. *Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки*: зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук. конф. (23-24 черв. 1999 року). Хмельницький, 1999. С. 555-558.
5. Українська фортепіанна музика. В. Пашенко. В. Заремба. ред.-упоряд. М. Степаненко. Київ. 1974.

References

1. Istoriiia Vinnytskoho uchylyshcha kultury i mystetstv im. M. D. Leontovycha. Instytut istorii Ukrainy [History of the Vinnytsia School of Culture and Arts named after M. D. Leontovich].. [in Ukrainian]. <http://vukm.som.ua/history>
2. Novosadov Ya., Mozghalova N. Istoriiia stanovlennia fleitovoho mystetstva. Naukovyi chasopys NPU im. M. Drahomanova. Seriiia 14. 2023. S.222-230 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2023.29.28>
3. Portnyi Yu.L. Shliakhy profesionalizatsii fortepiannoho vykonavstva na Podilli [Ways of professionalizing piano performance in Podill]. Dysertatsiia kand. Mystetstvoznavstva. Kharkiv. 2021. 297 s. [in Ukrainian].
4. Svarychevskiy A. V. Muzykoznavets i folkloryst A. H. Kotsypynskiy. Poliaky na Khmelnychchyni: pohliad kriz viky [Musicologist and folklorist A. G. Kotsypynskiy. Poles in Khmelnytskyi: a look through the ages]: zb. nauk. pr. za materialamy mizhnar. nauk. konf.(23-24 cherv. 1999 roku). Khmelnytskyi, 1999. S. 555-558. [in Ukrainian].
5. Ukrainska fortepianna muzyka [Ukrainian piano music]. V. Pashchenko. V. Zarembo. red.-uporiad. M. Stepanenko. Kyiv. 1974. [in Ukrainian].

Про авторів

Наталія Мозгальова, доктор педагогічних наук, професор, e-mail: mozgaliovan@gmail.com

Сергій Селезньов, викладач, e-mail: Selezniov.Serhiy@vspu.edu.ua

Ярослав Новосадов, викладач, e-mail: novoyaroslav@gmail.com

About the Authors

Natalia Mozgaleva, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, e-mail: mozgaliovan@gmail.com

Serhii Selezniov, Teacher, e-mail: Selezniov.Serhiy@vspu.edu.ua

Yaroslav Novosadov, Teacher, e-mail: novoyaroslav@gmail.com